

PASTÝŘ A ORÁČ, PRVNÍ SOUROZENCI

„A byl Abel (Hevel) pastýřem (přítelem) ovcí a Kajin je sloužící (otrok) hlíny.“

(Gn 4,2)

Někdy se rodiče zamýšlí nad postýlkou svých spících dětí. Ve svém vnitřním dialogu se ku příkladu ptají: Co z našich dětí bude? Podaří se nám z nich vychovat slušné a dobré lidi? Jaká budou jejich povolání, jaké budou jejich rodiny? S narozením dítěte se rodí též všemožná rodičovská přání i očekávání. Když se první žena v Bibli stala první matkou, hned po porodu doslova pronesla: „*Kupuji (získávám) muže Hospodina.*“ (Gn 4,1) Patrně se domnívala, že prostřednictvím již prvního dítěte, Kajina, přichází záchrana. (viz Gn 3,15) Jak hluboce se ve svých nadějích mylila! Evě se narodil druhý syn, Abel. Abel se stal *pastýřem ovcí* a Kajin *otrokem hlíny*, praví biblické vyprávění.

Prof. Jan Heller v Písmu rozpoznal dvojí (základní) životní přístup: *pastýř* či *lovec*.¹ Ve svém kázání na text o Hospodinově služebníkovi (Iz 53,1–7) pak píše, že někteří lidé „*jsou jako kanál*“ – co do nich natečete, to z nich vytéká; ovšem jsou též lidé „*jako bystrina či pramen*“² – lidé s jistou mírou sebe čistící schopnosti. Pastýř se zasazuje ve prospěch života druhých, kdežto lovec žije na úkor jiného života. Doc. Jiří Beneš objevil v Písmu třetí pojetí lidského bytí: *oráč*, „*Oráč je typ člověka (dříc) pracující sám pro sebe.*“³ Psychologie rozpoznává čtyři povahové typy lidí: *sangvinik*, *cholerik*, *flegmatik* a *melancholik*. Bible vypráví příběhy o trojím bytostném typu člověka: o *pastýři*, *lovci* či *dřiči*.

Kajin je *dříc*, Abel *pastýř*. Dva bratři, synové též rodičů, si volí životní přístup, každý jiný. Tento příběh je opět o nás. O našich rodičovských nadějích, o nás sourozencích, kteří volíme životy někdy hodnotově dosti vzdálené. Každý z nás může být člověkem typu pastýře, dřiče či lovce. Svět není černobílý, ani lidé ne. Ovšem jde o chtění a podle mého mínění též o to, jaký typ člověka v nás převažuje.

Modlitba: Pane náš, Hospodine. Pomož, aby má rodičovská očekávání byla dětem oporou a inspirací. A za naše děti Ti upřímně děkuji. Nám sourozencům dopomáhej, abychom si byli blízcí a měli se rádi. Děkuji Ti Pane, za všechny lidi, kteří v mém životě sehráli roli pastýře.

K ČEMU POTŘEBUJI BOHA?

„Zdali neunesu i tebe, jestliže nezpůsobuješ dobrým jednáním dobře? Kdykoli nezpůsobuješ dobrým jednáním dobře, ve dveřích hřích (šlápnutí vedle, omyl) má sezení (hová si) a k tobě dychtění jeho, ty získáváš vládu (ovládáš, připodobňuješ se) v něm.“

(Gn 4,7)

Právě zazněla Hospodinova přímá řeč. Nejzávažnější důraz Hospodinovy řeči je ve dvakrát opakovaném slovesu: „*dobřím jednáním způsobovat dobře*“. Co znamená jednat dobře? Prolistujeme-li se výskyty tohoto slovesa v hebrejském znění Bible, zjistíme, že ten kdo jedná dobře, je jedině Bůh Hospodin, nikoli člověk. Ježíš nám naše závěry potvrdí. Poté co je osloven bohatým mládencem: „*Co mám činit, abych měl život věčný?*“ Ježíš odpoví: „*Žádný není dobrý, než jediný, totiž Bůh.*“ (L 18,19) Pokud se v Bibli dobré jednání spojuje s člověkem, pak v souvislosti s kněžskou službou při obětování za hřích. Jako dobré činy jsou

¹ HELLER, J. Pastýř a lovec jako dva typy lidských postojů. *Přednáška na jednání Společnosti pro trvale udržitelné žití*, Praha, prosinec 1992.

² HELLER, J. Mlčící beránek, Izaiáš 53,7. *Český bratr*, 1993, roč. 69, č. 5, s. 3.

³ BENEŠ, J. *Elíša*, Praha: Advent-Orion, s. 23.

často hodnoceny správná rozhodnutí Izraelců ve vztahu k Hospodinu. Rozhodnutí se pro věrnost Bohu je šířením dobra. Dobro nevychází z nás samých, z člověka, ale přichází shůry, od Pána Boha.

Z daných souvislostí nám z příběhu o Kajinovi a Abelovi krystalizuje odpověď na otázku: K čemu potřebuji Boha? Abych neubližoval. Proč si nedokážu vystačit sám? Neboť v lidských vztazích působí hřích. O jakém hříchu je tu řeč? Co si pod tím slovem máme představit? Ve Starém zákoně se vyskytují čtyři (základní) výrazy pro hřích: *omyl* (šlápnutí vedle, minutí se cíle), *vzpoura* (vím, co mám dělat, ale učiním opak), *zvrácenost* (zejména v sexuální oblasti) a *bezbožnost* (bytí bez Boha).

Slůvko *hřích* v Gn 4,7 konkrétněji znamená *šlápnutí vedle, omyl*, což by mohlo vysvětlovat onu Hospodinovu „shovívavost“ ohledně (budoucí) bratrovraždy. Nebere-li Kajin Hospodinovo slovo vážně, není-li jeho jednání směřováno Bohem, podlehe zlu. Odmítne-li Kajin „*dobrym jednáním způsobovat dobře*“, pak (Hospodinem obrazně řečeno) se hřích *usadí* na strategickém místě jeho intimního i společenského života. Hřích *sedí* na místě, odkud z intimního života vychází (do života veřejného) a kudy se také vrací – „*ve veřejích*“ domu, „*v zárubních*“. Dokonce si zde „*hová*“. Hřích je mu stále přítomen. Přímou se Kaina zmocňuje, vždyť po něm „*dychtí*“. A tak se hřích *omyl* prosazuje v Kajinově rodině a trvale poznamenává svět lidí. Jinými slovy: Kain si později již jakoby nevolí vraždu, ale vražda se zmocňuje jej, čímž se nestírá osobní vina ani osobní odpovědnost. Kajin, tedy člověk v Kajinově situaci, se stává „štvanou zvěří“ a hřích lovcem. Proč? Ignoroval Hospodinovo promluvení.

Je-li bratrovražda hřích ve smyslu – *omyl*, co vše je způsobeno hříchem zvaném *vzpoura, zvrácenost* či *bezbožnost*? Pro dobré rodinné (sourozenecké) vztahy je Hospodinovo slovo (brané vážně) zásadní.

Modlitba: Pane Bože, nevím, co je dobro a jak jej prosadit. Ale vím, kde odpovědi hledat. Ukaž mi, prosím, na modlitbách i v Písmu, co mohu učinit pro dobro svého manželství a své rodiny. Prosím, promluv ke mně, naslouchám Ti. Neponechej nás chybujiící sobě samým.

JAK SE PROSAZUJE DOBRO?

„A říká Hospodin ke Kajinovi: „Jaký smysl má hněv tvůj a jaký smysl má opadnutí tváře tvé? Zdali neunesu i tebe, jestliže nezpůsobuješ dobrým jednáním dobře?...“

(Gn 4,6.7)

Před zlem neutečeme, vždy nás dožene. Zlo nezdoláme, je silnější než člověk. Přesto Hospodin nabádá Kajina k prokazování dobra navzdory křivdě (subjektivně pociťovanému zlu). Proč? To proto, že silnější než zlo je dobro od Hospodina. Abel i Kajin přinesli Hospodinu obětní dar – *minchu*. Přídavnou obět jako projev vděčnosti a doklad své závislosti na Hospodinu. Abel obětoval z prvorozených ovcí, Kajin z plodů ze země. Hospodin shlédl pouze na obět Abelovu. Z jakých důvodů? Nevíme. Biblický příběh dále uvádí, že se Kajin *rozhněval nad míru*, a že Kajinovi doslova *upadla tvář*, my bychom dnes řekli, *opadla tvář*. (Gn 4,5) A Hospodin se Kajina zeptal: „*Jaký smysl má tvůj hněv a jaký smysl má opadnutí tvé tváře?*“ (Gn 4,6) Mohli bychom text vyložit asi takto: „*K jakému cíli směřuje tvůj hněv a o čem vypovídá tvá opadlá tvář?*“ Kajin neodpověděl. Po Hospodinově promluvě šel, vyhledal bratra, zavraždil ho a jako psanec se ocitl ve vyhnanství. Kajin nerefletoval Hospodinem nastavené zrcadlo. A proto nepůsobil v nuancích dobra, ale zabíjel. Jakým způsobem se prosazuje dobro? Odpoví nám bajka, která nás zkratkou dovede k tomu nejpodmanivějšímu dobru – ztělesněném v Beránkovi.

*Bajka o beránkovi:*⁴ Bůh stvořil nádherný svět, bez zla i ubližování. Ovšem za Bohem přichází lev s výčitkou: „Bože, ty jsi stvořil silného slona. On mě svým chobotem přetáhne a já nemám, jak bych se bránil. To není fér.“ „Co pro tebe mohu udělat“, zeptal se Bůh. „Dej mi zuby a drápy“, odpověděl lev. A tak Bůh dal lvovi zuby a drápy. Postupně za Bohem přichází další šelmy a také chtějí zuby a drápy. Přišla i antilopa: „Bože, dal jsi šelmám zuby a drápy, jak se jim mohu bránit?“ „I ty chceš zuby a drápy?“, zeptal se Bůh antilopy. „Ne, stačí mi rychlé nohy, abych mohla utéct.“ Tak dostala antilopa rychlé nohy. Poslední přichází beránek. „Bože, dej mi něco, čím bych všechno to zlo překonal takovým způsobem, abych svět navrátil do původní harmonie.“ Bůh se zeptal: „Také chceš zuby a drápy?“ „Ne Bože, vždyť víš, že se zlem se nedá rvát, vždy nás přemůže, je silnější.“ „Tak chceš rychlé nohy?“ „Ne, vždyť víš, že před zlem nelze utéct, vždy nás dožene. Ty jsi Bůh, tedy víš, čím lze zlo porazit.“ A Bůh dal beránkovi tři vlastnosti: **ochotu trpět (snášet křivdy), sílu odpouštět a vůli obětovat se.**

Zmocní-li se nás hněv, pak se ti, s nimiž máme sdílet stejná tajemství, tytéž sny i vzpomínky, stávají cizinci. Kain se stal štvancem sebe samého. Byl odsouzen k životu ve vyhnanství. Ztratil domov, přišel o rodinu, té už hruběji ublížit nemohl. Takový je úděl těch, kteří nešíří dobro. Dobro vstupuje do lidských vztahů třemi vlastnostmi Beránka. Jsou nosné pro manželství, jsou mateřskými i otcovskými vlastnostmi, bez nichž by se svět zhroutil.

Modlitba: Bože náš, Hospodine. Dej mi sílu i ochotu vstupovat do role beránka. Nauč mě odpouštět, prosím o sílu unést křivdy a pomáhej mi k obětavosti.

DOBRÝM JEDNÁNÍM ZPŮSOBENÉ DOBRÉ JEDNÁNÍ

„Zdali neunesu i tebe, jestliže nezpůsobuješ dobrým jednáním dobré jednání? ...“

(Gn 4,7)

„Mé zvrácené provinění je velikosti neúnosné (nelze odnést)!“

(Gn 4,13)

Pozitivně vyjádřena základní myšlenka Gn 4,7 vyjadřuje, že zásadní životní orientací je snaha dobrým jednáním způsobovat dobré jednání. Jak netlachat a nežvanit o dobru v životní tragédii? Je vskutku dobro tak mocné, že dokáže uzdravovat a události i vztahy uvádět do pokoje? Jistě záleží na tom, co si pod „vítězstvím dobra nad zlem“ představíme. Zazní příběh. Ten nechce být „návodem k použití“ a není míněn ani jako moralizování či odsuzování těch, jejichž životní volby se ukázaly jako nedobré. Následující příběh je svědectvím, že navzdory hrůzným situacím v životě člověka, může rozhodnutí se pro dobro ledacos zvrátit.

Příběh paní Marie: Paní Marie, učitelka na základní škole, jednoho dne přišla domu. Její manžel ji oslovil: „Tvá kamarádka čeká dítě.“ Paní Marie reagovala nadšeně: „S kým? Proč mi neřekla, že někoho má? A proč mi neřekla, že je těhotná?“ „Protože je těhotná se mnou,“ odpověděl manžel s hlavou ve dlaních. Stalo se to jednou, ve Vídni, kde hráli s orchestrem. Paní Marie prožívala zradu (jednoho z nejposvátnějších závazků) od milovaného manžela s nejlepší kamarádkou. Jako katolička svůj zápas o další budoucnost manželství i rodiny vedla „před tváří Boží“. Svému muži i kamarádce silou shůry odpustila. Požádala je, aby nerozbíjeli její rodinu, aby manžel zůstal s ní i s dětmi. Svě kamarádce nabídla, že se svou dcerou mohou do jejich rodiny chodit, kdykoli budou chtít, vždyť její manžel byl otcem i jejího dítěte. Po třech letech kamarádka paní Marie zemřela na rakovinu... Paní Marie si se svým manželem holčičku adoptovali.

⁴ Volně převyprávěno na motivy bajky o beránkovi: PAVLÁT, L. *Osm světél*, Praha: Albatros, 1992, str. 112.

Kajin, v jehož příběhu je sloveso „*nosit*“ užitó v Bibli poprvé, po té co zavraždí jediného sourozence, tvrdí, že jeho „*zvrácené provinění je velikosti neúnosné (nelze odnést)!*“. A stal se *štvancem a psancem*, neboť nebyl nikdo, kdo by vinu a důsledky nesl s ním. Kajinovo psanství nesdílel manžel paní Marie, i když se jakési vraždy, jakého si přizabítí na své ženě dopustil (zabil důvěru, city, na čas i manželský vztah). Paní Marie mnohé unesla a na co nestačila, odevzdala Hospodinu, který unesl a odnesl ledacos, co by ji zničilo.

Modlitba: Dobrý Bože náš, jsme Ti vděční, že navzdory naším selháním a vinám, nás ujišťuješ o smysluplnosti lidského usilování o dobro. Veď nás k sobě i k nejmilovanějším.

DYCHTIT A VLÁDNOUT

„K ženě říká: rozmnožením rozmnožím trápení, námahu tvou a těhotenství tvé, v trápení (v námaze, v ukřivdění, v ublížení) porodíš syny a k muži svému dychtění (hebr. *tšukat*) tvé a on vládne v tobě.“

(Gn 3,16)

„... Kdykoli nezpůsobuješ dobrým jednáním dobře, jestliže nezpůsobuješ dobrým jednáním dobře, ve dveřích hřích (šlápnutí vedle, omyl) má sezení (hoví si) a k tobě dychtění (hebr. *tšukat*) jeho, ty získáváš vládu (připodobňuješ se) v něm.“

(Gn 4,7)

„Já /jsem/ pro milého mého a ke mně dychtění (hebr. *tšukat*) jeho.“

(Pp 7,11)

Hebrejské slovo *dychtění* (hebr. *tšukat*) se ve Starém zákoně objevuje jen třikrát. Tím je dána vnitřní souvislost těchto textů. Co si představit pod pojmem *dychtění*? V Gn 3,16 dychtí žena po muži. Naopak v Pp 7,11 dychtí muž po ženě. Jde tedy o mileneckou touhu projevující se přitažlivostí, proti které není obrany. Dychtění ve vyváženém partnerství je vzájemné, oboustranné. Milenecká touha je dar. Avšak překvapivé je, že stejnou touhu projevuje (podle Hospodina) hřích (omyl) vůči člověku. Jak tomu rozumět? Tak jak nemohou přestat hluboce zamilovaní i milující se lidé po sobě dychtit, nelze se omylům v životě vyhnout. Ovšem všemožná šlápnutí vedle lze vylučovat soustředěním se na službu dobrem, biblicky vyjádřeno jde o to „chodit po Božích stezkách“. Co je dobré v životě člověka ví totiž jedině Bůh.

Dvakrát se slovo *dychtění* objevuje v blízkosti slovesa *vládnout*. Co znamená *vládnout*? Ledacos napoví samotné výskytu slovesa. Ve Starém zákoně se lidská vláda pojí s manipulací, se zotročováním, s násilím. Vládnutí Hospodinovo je jiné - **Iz 40,10.11:** „*Panovník Hospodin přichází s mocí, jeho paže se ujme vlády. Hle, svoji mzdu má s sebou, u sebe svůj výdělek. Jak pastýř pase své stádo, beránky svou paží shromažďuje, v náruči je nosí, břeží ovečky šetrně vede.*“ Vládnout v Hospodinově podání znamená pečovat, projevoval něhu. Ta není slabostí, ale lidskou ctností.

Má-li muž *vládnout v ženě*, pak necht' tak činí pod aspektem napodobování Hospodina, tedy ať se o ni stará, pečuje o ni a pomáhá jí.

Modlitba: Bože náš, necht' mne Tvé slovo i Tvé konání kultivuje a strhává k odpovědné péči o nejmilovanější osobu mého života i mých nejbližších.

JÁ JSEM TADY, JÁ JSEM S TEBOU, KDE JSI TY?

„A volá Hospodin Bůh k člověku a říká k němu: „Jak (jakým způsobem, kde) /jsi/?!“

(Gn 3,9)

„A říká Hospodin ke Kajinovi: „Kde lje/ Abel, bratr tvůj?“ A říká: „Nevím. Cožpak ten střežící bratra svého já?““

(Gn 4,9)

Hospodin se Kaina zeptal: „Kde bratr tvůj?“ Ten odpověděl: „Cožpak střežící bratra svého já?“ (Gn 4,9) Tento dialog proběhl ve chvíli, kdy už měl Abel „všechno za sebou“. A přece ne tak docela, neboť Hospodin Kajinovi (doslova) odpověděl: „Co činíš (děláš)? Hlas krví bratra tvého křičící ke mně z té hlíny“. (Gn 4,10) Bůh tu krev „slyší, my ji neslyšíme“. (J. Heller. Jsme odpovědní za druhého člověka, za svého bratra, ať chceme, nebo nechceme.

První otázka v Bibli, je též otázka kladená člověku Hospodinem. Jakému člověku a jakáže otázka? Hospodin Bůh se ptá člověka, jenž se právě před Hospodinem Bohem, před jeho voláním, ukryl: „Člověče, jakým způsobem ljsi/?!“ Někteří moudří překládají: „Kdo jsi?“ (F. Rosenzweig) Hospodin se tedy (volněji vyloženo) ptá: „Jaký jsi?“ „Kým jsi?“ „Co se to s tebou děje?“ Co se z tebe stalo?“ „V čem vězíš?“

Dvě zcela zásadní životní otázky zní: Kdo jsi? A kde je tvůj bratr? Obě otázky spolu velmi úzce souvisí, obě otázky se nás bytostně týkají. Oba příběhy jsou o nás.

Otázka: Kdo jsem vzhledem k Hospodinu nás dovádí k otázce šech otázek – kdo je Hospodin? Jan Heller vysvětluje, že titul Hospodin znamená: „Jsem ten, který s tebou všude tam, kde jsi ty“. Jak to vše dát dohromady? Pomůže nám tajemství hebrejského jazyka, který spatřuje souvislosti tam, kde je běžně nenacházíme.

Důležitý hebrejský termín *požehnutí* (hebr. bracha) znamená mimo jiné *vodní nádrž, (plný) rybník*. V dnešním Izraeli se prý říká *brechat dagim*, rybník s rybami. A na takovém rybníku plném ryb plave třeba i husa se spoustou housátek. A všichni z té husí rodiny na sebe pokřikují „gagaga“. Konrad Lorenz, autor významné knihy *Takzvané zlo* cituje etoložku (etologie je věda o zvířecím chování), která husí řeč do té lidské překládá takto: „Já jsem tady, kde jsi ty?“ A tu nás zvířecí moudrost poučuje, dokáže spojit Boží jméno s Bohem kladenými otázkami. Housata se s husí mámou stále ujišťují: „Já jsem tady, kde jsi ty?“ A když se náhodou housátko někde zapomene, to je pak křiku: „Já jsem tu (na rybníce) s tebou, ale kde (přesně) jsi ty, co je s tebou?“ A husí máma plave křiklounovi vstříc: „Tady, tady jsem, jsem tu pro tebe, jsem tu s tebou.“ Snad by se nám podařilo tímto obrazem vyjádřit i dítěti, že Hospodin Bůh je ten, který tě ujišťuje a současně se ptá: „Já jsem s tebou všude tam, kde jsi ty, ale víš ty, kde jsem já, kde je tvůj bratr a kdo jsi ty?“ Slyšet Boží hlas, nacházet otázky a odpovědi, prožívat lidský zájem je *požehnutí*.

Modlitba: Hospodine, Bože náš. Přijmi vyjádření mého upřímného hlubokého vděku za to, že jsi se mnou i se všemi, kteří ke mně bytostně i lidsky patří. Nedopust' na mne den bez modlitby, den kdy bych nenaslouchal Tvému hlasu, den kdy bych zapomněl na milované.

Josef Dvořák